

At samle, skabe og sprede viden gennem samarbejde

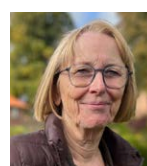
– Historien om Nationalt Videncenter for Læsning

**ANNA
KARLSKOV
SKYGGEBJERG,
SENIOR-
FORSKER OG
LEDER AF
NATIONALT
VIDENCENTER
FOR LÆSNING
SIDEN 2024**

**LENE CICILIE
STORGAARD,
DOCENT PÅ
KØBENHAVNS
PROFESSIONS-
HØJSKOLE OG
LEDER AF
NATIONALT
VIDENCENTER
FOR LÆSNING
FRA 2014-2023**

**KLARA
KORSGAARD,
FORFATTER TIL
BØGER OM
LÆSNING OG
SKRIVNING OG
LEDER AF
NATIONALT
VIDENCENTER
FOR LÆSNING
FRA 2006-2014**

Nationalt Videncenter for Læsning er sat i verden for at samle, skabe og sprede viden om læsning, skrivning og sprog. Centerets historie hænger sammen med strukturelle ændringer i hele uddannelsessektoren, og udviklingen af centeret er foregået parallelt med store forandringer i skoleverdenen og i samfundet generelt. Øget fokus på basale færdigheder og uddannelse for alle, professionshøjskolernes opståen, internationalisering og en omfattende digitalisering er nogle af de fænomener, som har haft stor indflydelse på forskning, udvikling og undervisning i læsning, skrivning og sprog i løbet af de seneste årtier.

Nationalt Videncenter for Læsning 20-års fødselsdag i 2026 er en anledning til at se tilbage for at kunne se frem. I denne artikel beskriver vi centerets historie og udvikling i lyset af de strukturelle og diskursive ændringer, som har angået og stadigvæk angår læsning i grundskolen og på professionshøjskolerne, og som har påvirket centerets dannelse, karakteren af dets arbejde og samarbejdet med andre aktører på feltet. Vi tegner et portræt af centeret ved at redegøre for de grundlæggende præmisser, og vi ser på centerets virke som brobygger mellem teori og praksis. Til slut berører vi kort, hvordan centeret også i fremtiden vil kunne udvikle og formidle viden om læsning og literacy i bredere forstand til gavn for uddannelser og praksis.

” **Nationalt Videncenter for Læsning 20-års fødselsdag i 2026 er en anledning til at se tilbage for at kunne se frem.**

Kvantitative læseundersøgelser som bagtæppe

I 1994 udgav læseforsker og senere PIRLS-leder Jan Mejdning rapporten *Den grimme ælling og svanerne? – om danske elevers læsefærdigheder*. Rapporten fulgte op på en IEA-undersøgelse (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) fra 1991 af danske børns læsekompetencer i tredje klasse. Her var en af konklusionerne, at danske elever i tredje klasse læste betydeligt dårligere end deres nordiske kammerater. De danske børn kom for sent i gang med at læse, og de mest læseudfordrede elever blev ikke hjulpet i tilstrækkelig grad.

I *Den grimme ælling og svanerne?* sammenlignede Mejdning også de nordiske elevers læsekompetencer i ottende klasse, og her var noget af det tabte hentet hjem for de danske elever, som nu angiveligt på H.C. Andersens vis endelig var på vej til at springe ud som svaner. De samlede læseresultater var dog ikke imponerende, og Mejdnings rapport blev en af de mest citerede inden for læsefeltet og affødte også en del debat om den tidlige læseundervisnings kvalitet – eller mangel på samme.

Læsning og læseundervisning var altså allerede i fokus i 1990'erne, og i 2000 medvirkede Danmark så i den første PISA-undersøgelse (Programme for International Student Assessment) i regi af OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). PISA-undersøgelserne har fokus på de 15-åriges læseresultater i en internationalt sammenlignelig test. Offentliggørelsen af PISA 2000 førte til det, som senere er blevet betegnet som "PISA-chokket" hos fagpersoner og uddannelsespolitikere. Undersøgelsen viste, at omtrent en femtedel af de danske elever manglede funktionelle læsekompetencer, og elevresultaterne havde social slagside ved at følge forældrenes uddannelse og ressourcer. Derfor satte PISA-undersøgelsen også gang i en debat om, hvorfor et veludviklet velfærds- og skolesystem som det danske ikke formåede – og stadigvæk ikke formår – at udligne social arv (Lützen, 2026).

” Derfor satte PISA-undersøgelsen også gang i en debat om, hvorfor et veludviklet velfærds- og skolesystem som det danske ikke formåede – og stadigvæk ikke formår – at udligne social arv.

Fokus på ny viden og udvikling af professionsuddannelserne

1990'erne var også et årti med en intens debat om indhold og kvalitet i de videregående uddannelser. I løbet af 1990'erne stod det klart, at de mellemlange videregående uddannelser måtte kvalitetssikres på internationalt niveau, og det førte til indførelsen af en professionsbachelorgrad. For at styrke samspillet mellem uddannelserne og sikre geografisk spredning oprettede man fra politisk hold de såkaldte CVU'er (Centre for Videregående Uddannelser), som siden blev til professionshøjskolerne.

Den nye organisering og bachelorstrukturen for blandt andet læreruddannelsen medførte også et behov for at styrke forskningen og det professionsfaglige vidensfundament. I den forbindelse opstod idéen om særlige videncentre knyttet til professionerne. Den klassiske forestilling om viden, der skabes på højeste niveau (på universiteterne) og derefter "siver ned" i uddannelserne og i skolen, forekom ikke længere så relevant (Gleerup, 2010). Der var behov for en mere specifik viden om professionernes grundlag og praksis skabt i et samspil med og til gavn for praktikerne selv. Af lovgrundlaget for CVU'erne fra 2000 fremgik der således en forpligtelse til at udvikle viden og agere videncentre for såvel professionerne som deres uddannelser (Thorslund, 2010).

Folketinget besluttede i perioden 2004-2007 at skubbe til udviklingen ved at bevilge penge til oprettelsen af et antal videncentre efter ansøgning fra professionsuddannelserne. I alt 27 videncentre blev igangsat, og et af dem var Nationalt Videncenter for Læsning, som så dagens lys i 2006¹. De første tre år af centerets historie ydede Undervisningsministeriet et etableringstilskud på 2,8 millioner kroner årligt, men herefter overgik centeret til at leve af tilskudsmidler fra professionshøjskolerne samt projektmidler fra ministerier, styrelser, kommuner og private fonde. De fleste andre videncentre overlevede ikke ud over tilskudsperioden, men det lykkedes at få alle professionshøjskolernes ledelser til fortsat at bakke op om et fælles videncenter inden for læsning. Det var evident, at især læreruddannelserne, men også pædagoguddannelserne og de respektive efter- og videreuddannelser inden for læsning, skrivning, dansk som andetsprog, mundtlig sprogtilegnelse, danskundervisning og skolebiblioteksvirksomhed kunne drage nytte af et fælles referencepunkt og mødested for netværksdannelse, en fælles ressourcebank og et arnested for idéer til fælles udviklingsprojekter.

Nationalt Videncenter for Læsning er professionshøjskolernes videncenter og modtager stadigvæk en grundbevilling fra de seks professionshøjskoler. Denne bevilling andrager i alt knap 1,8 millioner kroner årligt og har nominelt været den samme de seneste 15 år. Bevillingen dækker sekretariat og administration samt hjemmesiden og open access-tidsskriftet *Viden om Literacy*. Forsknings-, udviklings- og formidlingsprojekter er betalt af eksterne opdragsgivere, som har udvikling af viden og praksis for øje. Det har betydet, at centeret fortløbende har måttet forhandle med interesserede kommuner, statslige organer og fonde om, hvilke aspekter af læsning, skrivning og sprog som har fortjent at blive undersøgt og videreudviklet. Det har ført til mange både store og små samarbejder, f.eks. med Ishøj, Lolland og Norddjurs Kommuner med A.P. Møller Fonden, Norddea Fonden og Egmont Fonden og med Børne- og Undervisningsministeriet, Styrelsen for Undervisning og Kvalitet og Kulturstyrelsen. De nævnte samarbejdsrelationer er få udvalgte eksempler, og mange flere er at finde på centerets hjemmeside. Det er kendetegnende, at de dækker på kryds og tværs af landet og både berører den pædagogiske sektor, undervisnings- og kulturområdet.

Læsning og literacy som foranderlige fænomener

For den almindelige borger er samfundet gennem de seneste 20 år især blevet forandret på ét punkt, nemlig i forhold til digitalisering og distribuering af viden. I relation til læsning har digitaliseringen blandt andet betydet øget adgang til tekster for mange flere, og udviklingen af læse- og skriveteknologi er nærmest eksploderet. Samtidig er konkurrencen om børn, unge og voksnes opmærksomhed også steget, og læsning foregår på mange medier og platforme. Læsning er ikke længere primært knyttet til tyding af bogstaver på papir, og det udfordrer både definitioner og didaktik.

” I relation til læsning har digitaliseringen blandt andet betydet øget adgang til tekster for mange flere.

I Danmarks Nationalleksikon, *Lex*, defineres læsning med følgende sætning: ”Læsning er at forstå skrevne tekster ved at genkende de enkelte ord og forestille sig indholdet af det læste.” (Gellert

1 Bag den oprindelige ansøgning om et læsecenter stod et konsortium bestående af fem CVU'er, som senere blev til tre professionshøjskoler. Det drejer sig om de institutioner, som i dag hedder VIA UC, UC Absalon og KP. De øvrige professionshøjskoler, UC Lillebælt, UC Syd og UC Nord, trådte ind i centerets interessentkreds efter grundlæggelsen (Korsgaard, 2010).

et al., 2025). En helt grundlæggende forståelse af læsning kan også stadigvæk beskrives med den kognitive læseforsknings enkle formel, nemlig at læsning er et resultat af ”afkodning ganget med sprogforståelse” (Gough & Tunmer, 1986), men læsebegrebet er samtidig blevet udvidet og udfordret af en sociokulturelt funderet læse-, skrive- og literacyforskning. Literacy er et centralt begreb i den engelsksprogede læse- og skriveforskning, hvor det henviser til mestring af skriftsproget, til både at forstå, gengive og producere tekst (Bremholm, 2020).

I bredere uddannelsessammenhænge bruges literacybegrebet også som en betegnelse for betydningsskabelse generelt, og med et tiltagende fokus på børn og voksnes almene literacykompetencer bliver der således også gjort op med tidligere tiders opfattelse af, at tilegnelse af skriftsprog alene er koncentreret om danskfaget og de første år i skolen. I en bred forståelse dækker begrebet literacy i øvrigt ikke blot over mestring af skriftsproget, men henviser også til forståelsen af en bred vifte af modaliteter som billeder, talesprog, grafiske fremstillinger, gestik og kropssprog. Den meget brede fortolkning af literacy risikerer at dreje fokus væk fra den essentielle beherskelse af skriftsproget, men den minder os samtidig om, at de tegn, som omgiver os og kræver vores forståelse, er varierede i udtryk og indhold. Læsning og skrivning indgår i diverse kontekster, og skriftbårne udtryk fungerer i sammenhæng med andre modaliteter.

” Læsning indgår i diverse kontekster, og skriftbårne udtryk fungerer i sammenhæng med andre modaliteter.

I Nationalt Videncenter for Læsning har det været vigtigt at tage bestik af de samfundsmæssige forandringer i medie- og læsekulturen og desuden være i dialog med den internationale læse-, skrive- og literacyforskning i al dens mangfoldighed. I centeret bliver de forskellige forståelser af læsning/skrivning og literacy ikke betragtet som hinandens modsætninger, men som forskellige perspektiver, der kan berige og komplettere hinanden. Det bredere literacybegreb inviterer til diskussioner om læsning, skrivning, mundtlighed og sprog i brug, og med dette perspektiv for øje har centeret kunnet huse mange forskelligartede projekter side om side. Ud over læseprojekter står særligt skriveforskningen stærkt i centeret, og flere skoler og kommuner er i dag i gang med at udvikle skrivning for læring.

Nogle af centerets tidligere projekter har inspireret til den udvikling af viden og praksis, man kan læse om i en række af de øvrige artikler i nærværende nummer af *Viden om Literacy* (som i begyndelsen bar navnet *Viden om Læsning*). Tidsskriftet er et godt eksempel på centerets brede profil og interesser, hvor artikler om for eksempel tidlig læsning, tidlig skrivning og skrivning i fagene, litteraturdidaktik og forebyggelse af læse- og skrivevanskeligheder kan supplere hinanden. I de skiftende tidsskriftsredaktioner har det været et bærende princip, at artiklerne skulle bygge bro mellem teori og praksis, og at praksis skulle være til stede på en konkret og mærkbar facon, så de primære læsere (studerende og fagprofessionelle) kunne føle sig inspireret i forberedelsen af undervisning eller andet pædagogisk arbejde. I hvert nummer af de til dato 39 tidsskrifter har det været målet, at teori og praksis skulle berige hinanden. Siden 2020 har tidsskriftet også optaget klassiske forskningsartikler med tilbud om peer review. Denne praksis er under fortsat udvikling, så der fra 2026 er åbnet for peer reviewede artikler uden for tema. Forskningen skal dog stadigvæk være formidlet på en tilgængelig måde for læsere uden en forskeruddannelse, men med interesse for emnet. Det betyder, at der bliver givet adgang til forskning i et format, som både er brugbart for afsendere og modtagere.

I samme moment kan man nævne centerets konference- og seminarvirksomhed, som har udgjort en bærende søjle i formidlingen lige fra begyndelsen. Formålet er overordnet set at skabe et forum, hvor forskning, udvikling og praksis kan mødes. Seminarerne har været og er stadigvæk fordelt rundt i landet og bliver ofte afholdt i samarbejde med andre aktører i eller uden for professionshøjskolerne. Det kan være faglige foreninger, interesseorganisationer, uddannelsesinstitutioner eller kommuner.

Et fagligt miljø med mange relationer

Et videncenter er naturligvis ikke kun identificeret af ændrede samfundsmæssige strukturer og behov. Et center er i høj grad også lig med dets geografiske lokalitet og i endnu højere grad dets medarbejdere og deres kompetencer. Centeret begyndte med en lille gruppe medarbejdere placeret på University College Copenhagen i Skovlunde (det tidligere Københavns Dag- og Aftenseminarium). Senere rykkede centeret sammen med videreuddannelsen på Københavns Professionshøjskole til Titangade på Nørrebro, og i dag er det placeret på Humletorvet i Carlsbergbyen sammen med blandt andet KP's bibliotek og en del af lærer- og pædagoguddannelsen med tilhørende forskningsafdelinger plus en række andre centre med national forpligtelse, herunder Center for Undervisningsmidler (CFU Danmark), Naturfagsakademiet (NAFA) og Nationalt Center for Erhvervspædagogik (NCE). Centeret arbejder sammen med disse og en række andre centre, herunder Læremiddel.dk og Nationalt Center for Udvikling af Matematikundervisning (NCUM), om projekter, udgivelser og seminarer.

Nationalt Videncenter for Læsning udgør i dag det største faglige miljø inden for læsning og skrivning i Danmark. Centeret har tretten medarbejdere, og syv af disse har forskningskompetence i form af en ph.d.-grad; heraf en håndfuld tillige med seniorforskerstatus. I tillæg eksisterer der faste samarbejder med alle professionshøjskoler om projekter, netværk, konferencer og publikationer. En central del af centerets berettigelse er netop samarbejdet med forskere fra alle dele af landet i konkrete projekter, og i øjeblikket medvirker cirka 40 adjunkter, lektorer og docenter i forskellige projekter og er dermed også en del af NVL. I løbet af centerets levetid er der udviklet en særlig model med deltagelse af forskere fra alle landets professionshøjskoler, signaturprojektmodellen, som blandt andet er brugt i projekterne *Læsesucces for ordblinde børn*, *Naturfaglig læsning* og senest *Skrivesucces for børn med stavevanskeligheder*.

” **Nationalt Videncenter for Læsning udgør i dag det største faglige miljø inden for læsning i Danmark.**

Der er gennem tiden også udviklet frugtbare samarbejder om for eksempel ph.d.-vejledning, projekter og fælles konferencer med universitetsmiljøer i ind- og udland, herunder Center for Læseforskning på Københavns Universitet, Center for Grundskoleforskning på Syddansk Universitet og Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse på Aarhus Universitet samt Nasjonalt Lesesenter ved Universitetet i Stavanger.

At samle, skabe og sprede viden

Centerets mission har helt fra begyndelsen været at samle, skabe og sprede viden om læsning og at få viden fra forskning og praksis til at spille konstruktivt sammen til gavn særligt for studerende og undervisere på alle niveauer (Korsgaard, 2010). Det betyder, at relationen til de faglige organisationer som Læsekonulenternes Landsforening, Dan sklærerforeningen, Skolebibliotekarforeningen

og Landsforeningen af Læsepædagoger spiller en helt central rolle som samarbejds- og udviklingspartnere. Det samme gør forskellige aktører inden for folkebiblioteksområdet, for eksempel Tænketanken Fremtidens Biblioteker.

Både når centerets medarbejdere indsamler den nyeste internationale viden på læse/skrivefeltet, når de udvikler og forsker i egne projekter, og når de formidler viden, er det vigtigt at blive mødt med kritiske blikke, der kan give kvalificeret respons og korrigerende i forhold til, hvad praksisfeltet har brug for. Centeret driver en række netværk og har desuden nedsat forskellige sparringsgrupper, der mødes med jævne mellemrum for at opsamle og diskutere den viden og vidensformidling, som centeret står for gennem nu tre portaler (www.videnomlaesning.dk, www.nvol.dk og www.laeselyst.nu), der både har forskellige fundamenter og målgrupper. Kontakten til undervisere og pædagoger af alle slags og på alle niveauer er ikke blot vigtig for centerets legitimitet, men også for selve den måde, udviklingsprojekter bliver til på.

” Både når centerets medarbejdere indsamler den nyeste internationale viden på læsefeltet, når de udvikler og forsker i egne projekter, og når de formidler viden, er det vigtigt at blive mødt med kritiske blikke, der kan give kvalificeret respons og korrigerende i forhold til, hvad praksisfeltet har brug for.

Hvad fremtiden måtte bringe

Nationalt Videncenter for Læsning har nu eksisteret i 20 år. Der er som sagt løbet en del vand i åen, både når det gælder viden om læsning, skrivning (og literacy), og når det gælder forskningskvaliteten og -mængden i professionshøjskolerne. Mange flere medarbejdere rundt i landet har nu en forskeruddannelse, og alle professionshøjskoler, herunder lærer- og pædagoguddannelserne, har egne forskningsafdelinger. Nationalt Videncenter for Læsning står som et samlende videncenter, der bringer mange forskellige fagpersoner og faglige perspektiver i dialog med hinanden. Læsning og læseundervisning er langtfra et overstået kapitel, og nye vidensområder dukker hele tiden op. De seneste år har opmærksomheden og udvikling af ny viden især været rettet mod sprog- og læsevanskeligheder, og centeret bidrager til specialviden på dette felt med Nationalt Videncenter for Ordblindhed og andre Læsevanskeligheder (NVOL), som har status af at være et center i centeret finansieret af Styrelsen for Undervisning og Kvalitet. I NVOL arbejder medarbejderne blandt andet med at udbrede viden om sproglige udviklingsforstyrrelser, almene skriftsprogs vanskeligheder og deres indflydelse på læsning samt med udviklingen inden for læse- og skriveteknologi og kunstig intelligens. Et andet vidensområde, som har fået stor opmærksomhed i offentligheden, er læselyst og læsekultur i bred forstand. I centeret har en lille håndfuld medarbejdere arbejdet på at vidensunderstøtte og udvikle praksis inden for dette felt, hvilket har medført hjemtag og ledelse af projekt *Læselyst.nu*, som udføres i samarbejde med CFU Danmark og Læremiddel.dk. Læsekulturdimensionen er i 2026 aktualiseret af et ændret og mere forpligtende lovgrundlag for skolebiblioteksvirksomhed, og i 2026 indleder vi derfor også et større udviklingsprojekt med titlen *Skolebiblioteket som læseløfter for børn i svære livsvilkår*.

At udvikle viden i et samarbejde på tværs af landet kan noget helt særligt, og en del projekter har karakter af reelt tværgående sektorsamarbejde. Her profiterer de relativt mindre forsknings- og uddannelsesmiljøer af at være med i større sammenhænge og netværk, og de større miljøer bliver udfordret i deres egenforståelse og selvfølgeligheder. Det løfter desuden – og måske vigtigst – også

samarbejdet med kommuner og skoler uden for de store uddannelsesbyer og giver dermed demokratisk og politisk legitimitet.

Nye fokusområder for læsning, skrivning og literacy i bred forstand vil helt sikkert komme til. For eksempel er læse- og skrivepraksisser i videregående uddannelser under forandring, og det kræver opmærksomhed. Kunstig intelligens er i gang med at forandre vores vaner i forhold til både læsning og skrivning. Uddannelseslandskabet er også i bevægelse, og målet er, at flere unge skal få en ungdomsuddannelse, gerne med stærke elementer af håndværk og praktik. Hvilke krav stiller det til læsning og skrivning og til underviserne i fagene? Det spørgsmål kalder helt sikkert på nye undersøgelser og didaktikker i relation til læsning. Der er således nok at tage fat på, og de første 20 år peger dermed også fremad for et center som Nationalt Videncenter for Læsning.

Referencer

Bremholm, J. (2020). Literacy: Hvad betyder det egentlig, og hvad kan vi bruge det til? I K. Friis & D. Østergren-Olsen (red.), *Literacydidaktik i fagene i udskoling*. Dafolo.

Gellert, A. S. & Elbro, C. (2025). 'læsning'. I *Lex, lex.dk*. Hentet 9. januar 2026 fra <https://lex.dk/læsning>

Gleerup, J. (2010). Videncentre og vidensformer. I K. Aa. Korsgaard & H. R. Lund (red.), *Nationalt Videncenter for Læsning 2006-2009* (s. 23-32).

Gough, P. B., & Tunmer, W. E. (1986). Decoding, reading, and reading disability. *RASE: Remedial and Special Education*, 7(1).

Korsgaard, K. (2010). At sprede viden. I K. Aa. Korsgaard & H. R. Lund (red.), *Nationalt Videncenter for Læsning 2006-2009* (s. 34-43).

Lützen, P. H., et al. (2025). Læsekrise eller ej? www.videnomlaesning.dk/media/6262/laesekrise-eller-ej.pdf

Lützen, P. H. (2026). Social ulighed i læsning. I A. K. Skyggebjerg, K. Hauer & J. Bremholm (red.), *Læsning til tiden*. Hans Reitzels Forlag.

Mejding, J. (1994). *Den grimme ælling og svanerne? – om danske elevers læsefærdigheder*. Danmarks Pædagogiske Institut. Aarhus Universitetsforlag.

Thorslund, J. (2010). Videncentre i professionshøjskoler – to skridt frem og to skridt tilbage. I K. Aa. Korsgaard & H. R. Lund (red.), *Nationalt Videncenter for Læsning 2006-2009* (s. 9-21).

Om forfatterne

Anna Karlskov Skyggebjerg, seniorforsker og ph.d., leder af Nationalt Videncenter for Læsning siden 2024. Hun er tidligere lektor i børne- og ungdomslitteratur (Aarhus Universitet). Hun forsker fortsat i børnelitterære genrer, litteraturdydidaktik, økokritik og læselyst. Ud over videnskabelige bøger og artikler har hun udgivet læremidler til grundskolen.

Lene Cicilie Storgaard, docent og ph.d., leder af Nationalt Videncenter for Læsning 2014-2023. Hun forsker nu i tekstpraksisser og skrivning i et danskidaktisk perspektiv og er optaget af lærer- og elevperspektiver og af, hvordan vi kan skabe differentierede didaktikker, der kan understøtte elevernes faglige læring.

Klara Korsgaard, cand.mag., leder af Nationalt Videncenter for Læsning 2006-2014. Hun har i mange år været lektor i læreruddannelsen og er forfatter til adskillige bøger og artikler om læsning, skrivning og literacy, og hun har især bidraget til formidlingen af sammenhænge mellem tidlig læsning og skrivning.